

SOME ISSUES OF THE DEVELOPMENT OF COMPETENCE AND COMMUNICATIVE COMPETENCE

Risnazarova Aysanem Risnazarovna

Assistant teacher

Nukus state pedagogical institute named after Ajiniyaz

<https://doi.org/10.5281/zenodo.14555148>

ARTICLE INFO

Received: 19th December 2024

Accepted: 24th December 2024

Online: 25th December 2024

KEYWORDS

Communicative competence, communicative properties, personal qualities, speech activity, discursive competence, communicative competence, critical thinking.

ABSTRACT

This article provides an interpretation of the scientific and theoretical foundations of the development of communicative competence of students.

KOMPETENSIYA VA KOMMUNIKATIV KOMPETENTSIYASINI RIVOJLANTIRISHNING BAZI MASALALARI

Risnazarova Aysanem Risnazarovna

Ajiniyoz nomidagi Nukus davlat pedagogika instituti
o'qituvchisi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.14555148>

ARTICLE INFO

Received: 19th December 2024

Accepted: 24th December 2024

Online: 25th December 2024

KEYWORDS

Kommunikativ kompetentsiya, kommunikativ hususiyatlar, shaxsiy fazilatlar, nutq faoliyati, diskursiv kompetentsiya, muloqat kompetentsiya, tanqidiy fikrlash.

ABSTRACT

Ushbu maqolada oliy ta'lim talabalarining kommunikativ kompetentsiyasini rivojlantirishning ilmiy nazariy asoslari talqin etilgan.

Respublikamizda so'nggi yillarda oliy ta'limning sifatini oshirish, bo'lajak filolog-talabalarining kasbiy-pedagogik tayyorgarligini, o'quv-tarbiya faoliyatini takomillashtirish, o'qitishning samaradorligini oshirish usullarini kuchaytirish, ta'limning har bir bosqichidagi maqsadni aniq belgilash, bilimlarni imkon darajasida to'liq egallashning mexanizmlarini ishlab chiqishning asoslari tatbiq etilmoqda.

Biz uchun eng muhimi, talaba ularda avtomatizm, ijod jarayonini ta'minlovchi shaxsiy texnologiyalar elementlari va takrorlanuvchi elementlarni ishlab chiqishga yordam beradi. Natijada –mamlakat taraqqiyoti uchun yangi tashabbuskor va g'oyalar bilan maydonga chiqib, ularni amalga oshirishga qodir bo'lgan, intellektuall va ma'naviy salohiyati yuksak yangi avlod kadrlarni tayyorlash [1]kabi ustuvor vazifani amalga oshirish imkoniyati yaratiladi.

Respublikamizda kompetensiya va kommunikativ kompetensiyani darslarda qo'llash U.Begimqulov, A.Musurmanova, M.Irisqulov, K.Riskulova, U.Jumanazarov, G.Asilova, M.Gulyamova, M.Mirzayeva kabilar tomonidan ilmiy asoslangan.

Biz tadqiqotimizda dastavval kommunikatsiya va kommunikativ kompetensiya tushunchasining mazmuniga e'tibor qaratadigan bo'lsak, mazkur tushunchaning mohiyatini ochib berishda ko'plab yondashuvlar mavjud. Xususan, E.I.Litnevskayaning ta'kidlashicha, kommunikativ kompetensiyaga nisbatan quyidagi ta'rifini ilgari suradi: “nutq faoliyatining barcha turlarini og'zaki va yozma nutq madaniyat elementlarini, ma'lum bir yoshda muloqotning hayotiy sohalari va vaziyatlarida tildan foydalanishning asosiy ko'nikma va malakalarini o'zlashtirish”dir.

Tegishli tadqiqotlarni o'rganish va tahlil etish natijalarining ko'rsatishicha, bo'lajak pedagogda shakllanadigan kasbiy-pedagogik kompetentlikni pedagogika oliy ta'lim misolida qaralsa, u holda uning quyidagi uchta tabiiy asoslari mavjudligi aniqlandi:

a) muayyan maqsad, mazmun, tegishli obekt va pedagog mehnati vositalari haqidagi maxsus bilimlar majmuasini o'zlashtirish;

b) pedagogik faoliyatning tayyorgarlik, bajaruvchanlik va yakuniy bosqichlarida maxsus ko'nikmalarga ega bo'lish;

v) pedagogik faoliyatni amalga oshirish va kutila- yotgan natijalarga erishishga imkon beradigan shaxs- ning o'ziga xos xususiyatlari va tavsifini egallash.

1. Ilmiy-metodik adabiyotlarda ayni masalalar bo'yicha mutaxassis olimlar xilma-xil mulohazalar bildirgan. Masalan A.A.Dergach va N.V.Kuzminalar shaxsning muhim sifatlarini maxsus bilimlar, qobiliyatlar va ko'nikmalarni o'zlashtirish, shu bilan birga kasbiy ish faoliyat uchun zarur bo'lgan samaradorlikka erishish uchun kerakli bo'lgan shaxsning psixologik hususiyatlari sifatida ta'riflaydi; bunday sifatlarga intellektual, irodaviy (o'z-o'zini boshqarish qobiliyati), tashkiliy (faoliyat mexanizmi) kabi shaxsiy xislatlarni kiritadi [2]. I.D.Pexlitskiy o'qitishning individual uslublari va komponentlari haqida so'z yuritib, quyidagilarni ta'kidlaydi: —Kasbiy faoliyatni amalga oshirish uchun nafaqat shaxsning alohida muhim sifatlarining aniqlik darajasi, balki ularning o'zaro bog'liqligi muhim, uning natijasida pedagogda kommunikativlik va tashkilotchilik kabi shaxsiy xislatlar, ta'lim berish usullarining komponentlari shakllanadi [3]. Ushbu mulohazalarni biz ham ma'qullaymiz, lekin ularni bo'lajak ingliz tili o'qituvchisining lingvistik va pedagogik kompetentligi taqdim etilsa, muallif ta'kidlagan o'qitishning individual usulini ishlab chiqmasdan bir qator pedagogik muammolarni hal etishga ehtiyoj seziladi, albatta. Biz bu boradagi mulohazalarimizni mualliflik yondashuvi asosida qisqacha bayon qilishga harakat qilamiz.

2. Bo'lajak o'qituvchilarda ma'naviy komilikka filologik tafakkurlash va fikrlashni shakllantirishda mazkur yo'nalishning o'quv rejasidagi umumkasbiy va mutaxassislik fanlarning o'rni alohida ahamiyat kasb etadi. Bu o'rinda filologik tafakkurlash va fikrlashning

o'ziga xos xususiyati shundan iboratki, u nafaqat filologik qobiliyatni rivojlantirishga, balki, umumpedagogik qobiliyatni,

3. Inson ongini va uning shaxsini butunlay rivojlantirishga imkon beradi. Filologik tafakkurlash va fikrlash pedagog nutqiga xos bo'lgan barcha sifatlarni, masalan, og'zaki nutq qoidalariga qat'iy rioya qilishlik, ya'ni lingvistik kompetentsiyalarda orfoepik va fonetik me'yorlarga bo'ysunish, muayyan lisoniy taxlilda mantiqiylik, umumlashtirishga qobiliyatlik, so'zamollik (nutqda leksik boyligining ko'p bo'lishligi va boshqalar)ni o'zida mujassamlashtiradi. Shuning ham umumkasbiy fanlar yordamida bunday sifatlarning hammasini bo'lajak filolog o'qituvchilarida bosqichma-bosqich shakllantirilsagina ko'zlangan marraga erishiladi, asosiy maqsad muayyan darajada bajariladi, aniqrog'i, bu borada talabalarining lingvistik kompetentsiyasi shakllantiriladi.

“Kommunikativ kompetensiya” tushunchasiga mualliflik yondashuvi asosida quyidagicha ta'rif berildi: kommunikativ kompetensiya – bu o'zida samarali muloqotga kirishish va o'zaro bir-birini tushunishga imkon beruvchi bilim, ko'nikma, malaka hamda shaxsiy sifatlar majmui [4].

Talabalarda kommunikativ kompetensiyani rivojlantirishning ahamiyati juda katta, chunki bu ularning hayotining barcha sohalarida muvaffaqiyatga erishish uchun zarur bo'lgan ko'nikmalarni shakllantirishga yordam beradi.

Kommunikativ kompetensiya nima?

Kommunikativ kompetensiya - bu turli vaziyatlarda samarali va moslashuvchan tarzda muloqot qilish qobiliyatidir. Bu quyidagi ko'nikmalarni o'z ichiga oladi: Tinglash va tushunish: boshqalarning fikrlarini tinglash va ularni to'g'ri tushunish qobiliyati.

- Gapirish: o'z fikrlarini aniq va tushunarli tarzda ifoda etish qobiliyati.

- Yozuv: o'z fikrlarini yozma shaklda aniq va tushunarli tarzda ifoda etish qobiliyati.

- O'qish: turli xil matnlarni o'qish va tushunish qobiliyati.

- Tanqidiy fikrlash: ma'lumotlarni tahlil qilish va o'z fikrlarini shakllantirish qobiliyati.

- Muloqot madaniyati: muloqot qilishda axloqiy qoidalarga rioya qilish va boshqalarga hurmat bilan munosabatda bo'lish qobiliyati.

Talabalarda kommunikativ kompetensiyani rivojlantirishning ahamiyati:

- Ta'limda muvaffaqiyat: Talabalar o'zlarining fikrlarini aniq va tushunarli tarzda ifoda etish, boshqalarning fikrlarini tinglash va tushunish qobiliyatiga ega bo'lganda, ular o'qishda muvaffaqiyatli bo'ladilar. Ular o'qituvchilar bilan samarali muloqot qilishlari, guruh ishlarida faol ishtirok etishlari va o'zlarining bilimlarini samarali tarzda namoyish etishlari mumkin.

Ish topishda muvaffaqiyat: Ish beruvchilar kommunikativ ko'nikmalarga ega bo'lgan talabalarni afzal ko'rishadi. Chunki ular o'zlarining fikrlarini aniq va tushunarli tarzda ifoda etishlari, jamoada ishlash qobiliyatiga ega bo'lishlari va mijozlar bilan samarali muloqot qilishlari mumkin.

Shaxsiy hayotda muvaffaqiyat: Kommunikativ ko'nikmalar talabalarga o'zlarining shaxsiy hayotlarida muvaffaqiyatli bo'lishga yordam beradi. Ular o'zlarining fikrlarini aniq va tushunarli tarzda ifoda etishlari, boshqalar bilan o'zaro munosabatlarni rivojlantirishda muvaffaqiyatli bo'lishlari va o'zlarining ehtiyojlarini samarali tarzda ifoda etishlari mumkin.

Jamiyatda faol ishtirok etish: Kommunikativ ko'nikmalar talabalarga jamiyatda faol ishtirok etishga yordam beradi. Ular o'zlarining fikrlarini ifoda etishlari, muammolarni hal qilishda ishtirok etishlari va jamiyatning rivojlanishiga hissa qo'shishlari mumkin.

Talabalarda kommunikativ kompetensiyani rivojlantirish usullari:

Muloqotga asoslangan o'qitish: Talabalarga turli xil muloqot vaziyatlarida o'zlarini sinab ko'rish imkoniyatini berish.

Guruh ishlari: Talabalarni guruh ishlariga jalb qilish, ularga bir-birlari bilan muloqot qilish va birgalikda ishlaydigan vaziyatlarni yaratish.

Debatlar: Talabalarni debatlariga jalb qilish, ularga o'zlarining fikrlarini himoya qilish va boshqalarning fikrlariga javob berish imkoniyatini berish.

Taqdimotlar: Talabalarga o'zlarining fikrlarini taqdimotlar orqali ifoda etish imkoniyatini berish.

Yozuv mashqlari: Talabalarga turli xil yozuv mashqlari orqali o'zlarining fikrlarini aniq va tushunarli tarzda yozma shaklda ifoda etish qobiliyatini rivojlantirish.

O'qish va tushunish mashqlari: Talabalarga turli xil matnlarni o'qish va tushunish mashqlari orqali o'qish qobiliyatini rivojlantirish.[5]

Xulasa. Shu tariqa, kommunikativ qobiliyat talabalarning filologiya ta'limida til, bilim va madaniyatlararo qobiliyatini oshirish, ularni akademik, kasb-hunar va shaxsiy muvaffaqiyatlar uchun zarur bo'lgan ko'nikmalar bilan boyitish. Filologiya ta'limi talabalarining kommunikativ qobiliyatini rivojlantirish ularni akademik va kasb-hunar yutuqlariga tayyorlashda asosiy vazifa hisoblanadi. Bu vakolatga nafaqat lingvistik mahorat, balki turli kommunikativ kontekstlarda samarali ishtirok etish, madaniy, ijtimoiy va pragmatiklikni muvofiqlashtirish qobiliyati ham kiritilgan. Ta'lim bilimlarini amaliy qo'llab-quvvatlash bilan integratsiyalash bilan talabalar hamkorlikning turli sharoitlarida tinglash, muloqot qilish, o'qish va xatda o'z qobiliyatini yaxshilashlari mumkin.

Kommunikativ kompetensiya talabalarining hayotining barcha sohalarida muvaffaqiyatga erishish uchun zarur bo'lgan ko'nikmalarni shakllantirishga yordam beradi. Shuning uchun talabalarda kommunikativ kompetensiyani rivojlantirishga e'tibor berish juda muhimdir. Xulosa sifatida talabalarida kommunikativ kompetensiyani rivojlantirish ularni akademik va kasbiy muvaffaqiyatlarga tayyorlashning asosiy maqsadi hisoblanadi. Nazariy bilimlarni amaliy qo'llanmalar bilan birlashtirish orqali talabalar turli xil aloqa sozlamalarida tinglash, gapirish, o'qish va yozish qobiliyatlarini oshirishlari mumkin.

References:

1. Ўзбекистон Республикаси Президентининг –Мамлакатимиз таълим-тарбия тизимини янада такомиллаштириш, илм-фан салоҳияти ривожини жадаллаштиришга оид қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида||ги Фармони.
2. Дергач А.А., Кузмина Н.В. Акмеология: пути достижения вершин профессионализма. // Российская академия управления.
3. Пехлицкий И.Д. Компоненты индивидуального стиля преподавания. – Пермь: 1990
4. Лутфетдинова Раъно Хуснитдиновна. продуктив ўқиш воситасида бошланғич синф ўқувчиларида коммуникатив компетенцияни шакллантириш. педагогика

фанлари бўйича фалсафа доктори (phd) диссертацияси автореферати. наманган – 2022.11-6

5. А.Ахмадалиева. Х. А.Абduxayotovna. ingliz tili darslarida oquvchilarning kommunikativ kompetensiyasini takomillashtirish (akademik litseylar misolida). pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (phd) dissertatsiyasi avtoreferat. farg,ona – 2023, 13-b